

Kysely laajennetuille oppilashuoltoryhmille keväällä 2021

Mikola Marja

EHKÄISEVÄN MIELENTERVEYS- JA PÄIHDETYÖN KOORDINAATTORI |

Sisällys

Kysely laajennetuille oppilashuoltoryhmille huhti-toukokuussa 2021.....	2
1. Kyselyyn vastanneet	2
1.1 Vastausten käsittely	3
2. Koulutyön tueksi tehdyt suunnitelmat, mallit ja materiaalit.....	4
2.1 Kouluterveyskysely	4
2.2 Seksuaalisen häirinnän ja kiusaamisen vastainen työ.....	5
2.3 Koululäsnäolon tukeminen ja koulupoissaoloihin puuttuminen	7
3. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen	9
3.1 Vuorovaikutuksen tukeminen	9
3.2 Vanhemmuuden tukeminen.....	14
3.3 Yksinäisyyden torjuminen	14
3.4 Mielen terveystaitojen vahvistaminen	17
4. Ehkäisevä päihdetyö	19
4.1 Päihteisiin puuttumisen mallit	19
4.2 Riski- ja suojatekijät.....	20
4.3 Päihde- ja pelikasvatus	23
5. Nostoja	25
6. Lopuksi	26

Kysely laajennetuille oppilashuoltoryhmille huhti-toukokuussa 2021

Lahden kaupungin perusopetuksessa toteutettiin kysely oppilas, huoltaja ja opettajajäsenillä laajennetuille oppilashuoltoryhmille huhti-toukokuussa 2021. Kyselyn tarkoituksena on saada tarkempaa tietoa oppilashuollon painopistealueina olevien asioiden edistymisestä ja tehdä näkyväksi kouluissa tehtävää oppilashuollollista työtä. Painopisteet ovat olleet samat jo vuodesta 2014 alkaen:

- Koulupoissaoloihin puuttuminen ja kouluviihtyvyyden lisääminen
- Oppilaiden kuulluksi tuleminen ja kouluyhteisön myönteinen vuorovaikutuskulttuuri
- Yhteistyö huoltajien ja oppilaiden kanssa, osallisuutta edistävä toimintakulttuuri
- Päihteiden käyttöön puuttuminen, ennaltaehkäisevä työote
- Kiusaamisen, väkivallan ja häirinnän vastainen työ

Kyselyllä haluttiin saada myös koulujen näkökantaa maakunnallisen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laadintaan sekä tietoa siitä, miten opetushenkilöstö, oppilaat ja huoltajat näkevät ehkäisevän työn toteuttamisen kouluissa. Tämän lisäksi tarkasteltiin, miten erilaiset uudet toimintamallit ja ohjeet ovat käytössä ja samalla niiden olemassaolosta muistuteltiin. Lisäksi kysely liittyy HuuMa-hankkeen (Huumeeton maakunta 2019-2021) kehittämistyöhön.

Kyselyssä saatuja vastauksia hyödynnetään koulujen yksikkökohtaisten opiskeluhoitosuunnitelmien päivityksessä ja koulun sisäisen toiminnan kehittämisessä sekä ehkäisevän työn roolin selkiyttämisessä kouluilla. Vastausten perusteella lähdetään kehittämään kaupunkitasoista kouluissa tehtävää ehkäisevää työtä.

Kyselyn kysymykset on tehty yhteistyössä Lahden perusopetuksen ohjausryhmässä sovitun pienemmän ryhmän kanssa, jossa on ollut mukana oppilashuollon palvelupäällikkö, Kukkasen koulun rehtori, kouluterveydenhuollon palveluesimies, ehkäisevän mielenterveys- ja päihdetyön koordinaattori, Tutka-hankkeen projektikoordinaattori sekä HuuMa-hankkeen projektipäällikkö.

Kysymykset pohjautuvat opiskeluhoollon indikaattoreihin (kouluterveyskyselyn pohjalta), suoja- ja riskitekijätietoon sekä tietoon ehkäisevästä työstä peruspalveluissa.

Kyselyn laadinnassa on kehittämiskohteiden lisäksi huomioitu viimeisimmän kouluterveyskyselyn tulokset.

Yhteenvedon vastauksista ovat tehneet Anne-Marie Haavisto, HuuMa- hankkeen projektipäällikkö kysymykset 5,6,7,18 ja 19 sekä muut kysymykset Marja Mikola, ehkäisevän mielenterveys ja päihdetyön koordinaattori.

1. Kyselyyn vastanneet

Kyselyyn vastasi 26 laajennettua oppilashuoltoryhmää. Mukana olivat kaikki muut Lahden kaupungin perusopetuksen koulut (23) paitsi Kanervan koulu. Lähteen koululta tuli kahden oppilashuoltoryhmän vastaukset. Yksityisistä kouluista vastauksissa on mukana Lahden kristillinen koulu sekä Lahden Rudolf Steiner-koulu (2).

Laajennetuissa oppilashuoltoryhmissä vastaajina oli rehtoreita 27, apulaisrehtoreita 1, opettajia (sisältäen erityisopettajat ja opot) 91, terveydenhoitajia 23, kuraattoreja 27, psykologeja 25, koulunuorisotyöntekijöitä 7, lääkäreitä 0. Oppilaita oli mukana kuudessa koulussa yhteensä 30. Yksi koulu ilmoitti käyneensä keskustelua kaikissa luokissa ja kaikkien oppilaiden mielipide näkyi vastauksissa. Huoltajia oli mukana myös kuudessa koulussa yhteensä 21. Yhdessä koulussa vastaamassa mukana oli myös kulttuuritulkki (taulukko 1).

Taulukko 1:

	Kuinka monessa oppilashuoltoryhmässä n= 26	Kuinka monta henkilöä
Rehtori	24	27
Opettaja (myös opot, erityisopettajat...),	25	91
Koulunkäynninohjaaja	1	1
Kuraattori	26	27
Psykologi	24	25
Terveydenhoitaja	23	23
Lääkäri	0	0
Koulunuorisotyöntekijä	7	7
Huoltaja	6	21
Oppilas	6	30+ yhden koulun kaikki oppilaat
Muut: <ul style="list-style-type: none"> • apulaisrehtori • kulttuuritulkki • yhtä ei ilmoitettu, kuka 	3	1 1
YHTEENSÄ:		252 vastaajaa + yhden koulun kaikki oppilaat

1.1 Vastausten käsittely

Tämä on koontiraportti kaikista vastauksista. Raportissa ei käsitellä erikseen ala -ja yläkoulujen vastauksia. Kouluja koskevat avoimet vastaukset ovat nähtävissä koulujen omissa Webropol-raporteissa, jotka toimitetaan rehtoreille.

2. Koulutyön tueksi tehdyt suunnitelmat, mallit ja materiaalit

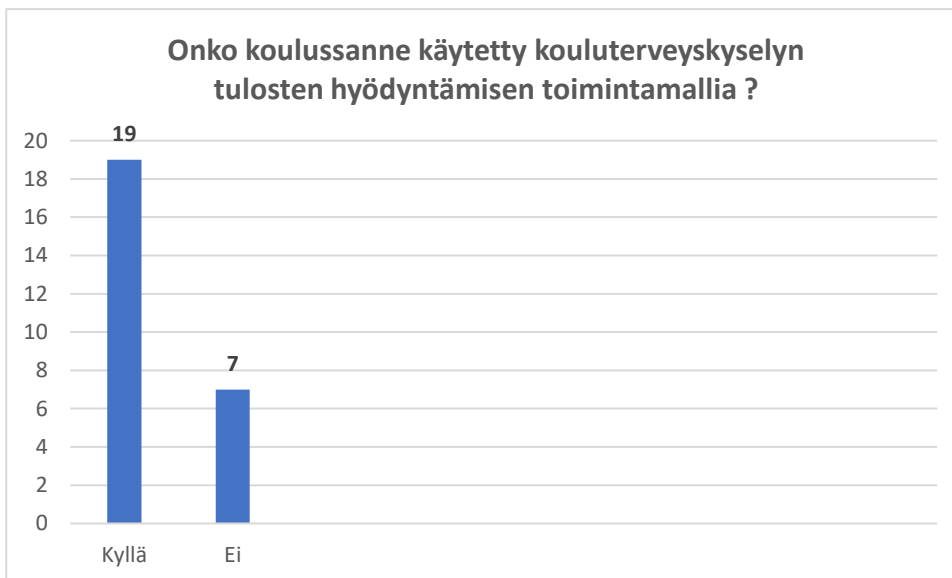
Kyselyn yhtenä tarkoituksena oli tuoda tunnetuksi eri toimintaohjeita ja malleja, joita on tehty koulutyön tukemiseksi. Samalla saatiin tietoa, miten mallit, suunnitelmat ja materiaalit ovat olleet kouluissa käytössä ja ajatuksia siitä, miten jatkossa niitä voisi vielä paremmin hyödyntää.

2.1 Kouluterveyskysely

Onko koulussanne käytetty kouluterveyskyselyn tulosten hyödyntämisen toimintamallia? (kysymys 3)

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn hyödyntämisen toimintamallia oli käyttänyt 73% kouluista (taulukko2).

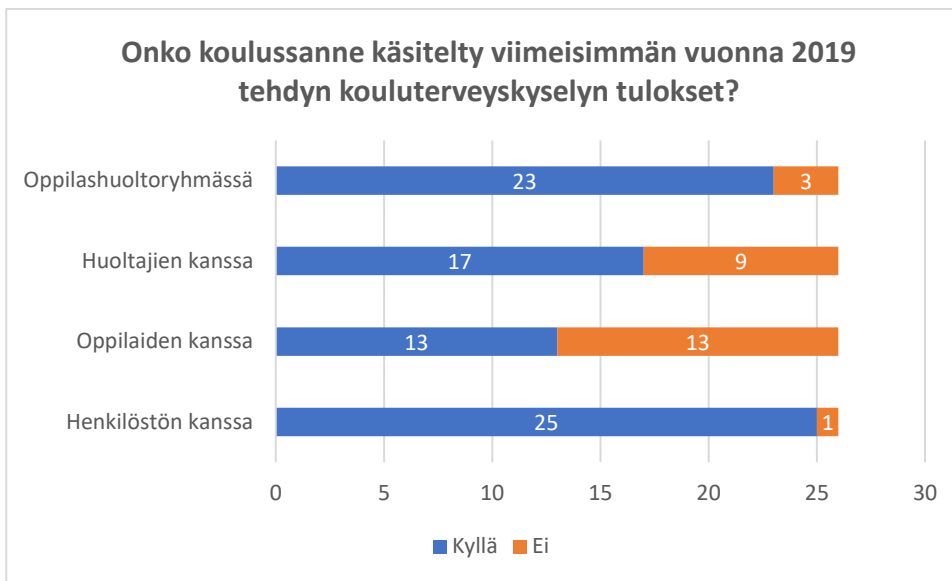
Taulukko 2:

Onko koulussanne käsitelty viimeisimmän v.2019 kouluterveyskyselyn tulokset? (kysymys 4)

Tulokset oli käyty läpi lähes kaikissa kouluissa henkilöstön kanssa (96%) ja samoin oppilashuoltoryhmissä (88%). Kouluista 65% ilmoitti esitelleensä tulokset vanhemmille ja puolet (50%) oppilaille (taulukko 3).

Taulukko 3:

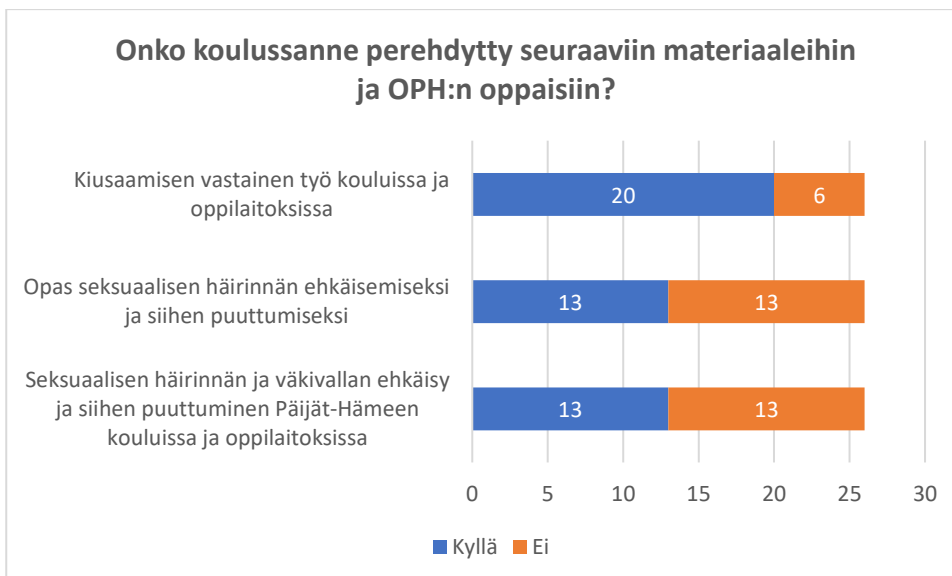

2.2 Seksuaalisen häirinnän ja kiusaamisen vastainen työ

Onko koulussanne perehdytty seuraaviin materiaaleihin ja OPH:n oppaisiin? (kysymys 8)

Kiusaamisen vastainen työ oli kouluissa tutumpaa (77%) kuin seksuaalinen häirintä ja väkivallan ehkäisy sekä siihen puuttuminen 50% (taulukko 4).

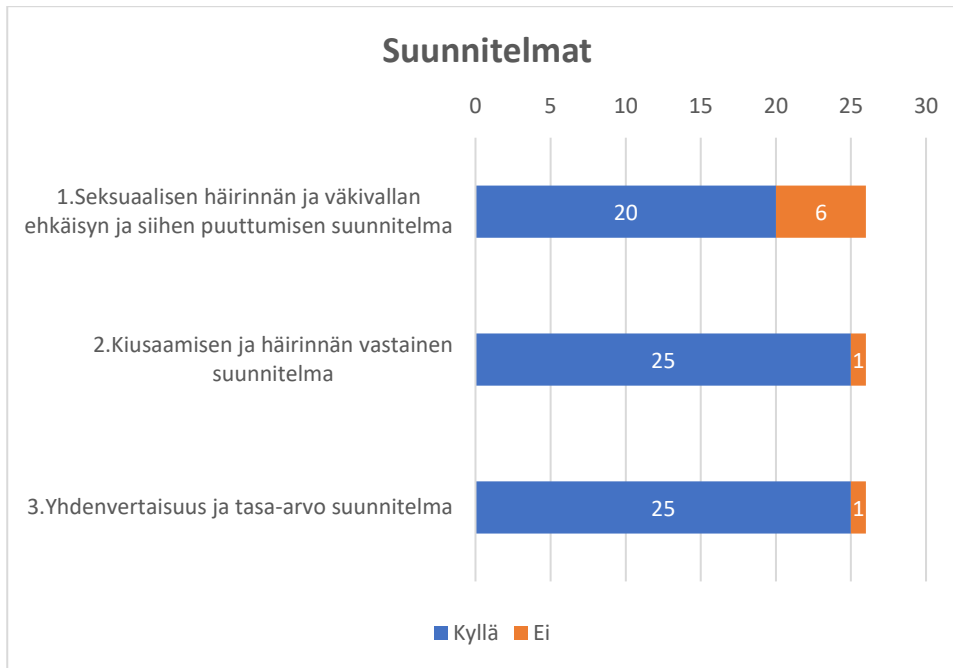
Taulukko 4:

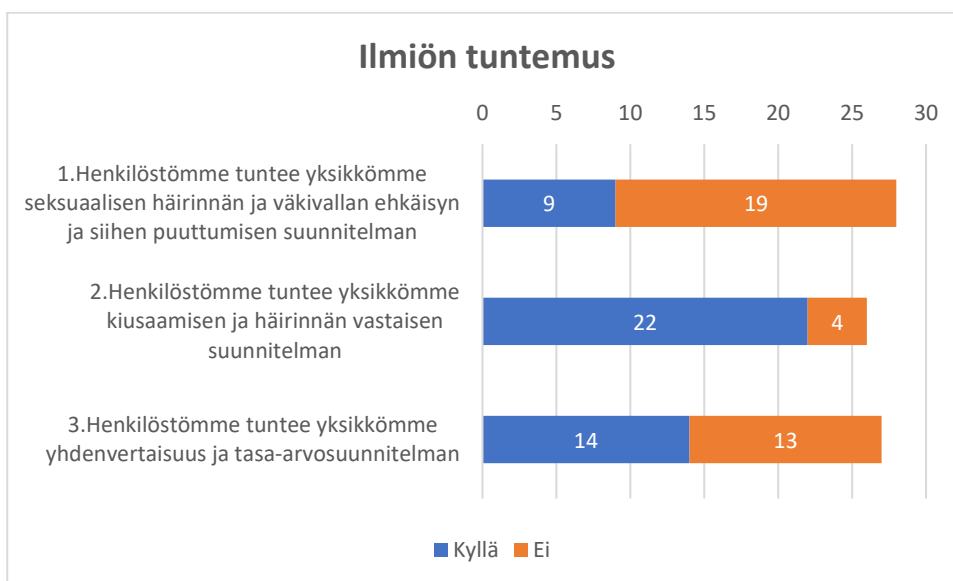
Kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän ja väkivallan ehkäisy ja siihen puuttuminen TUTKA-tarkistuslistan kysymysten mukaan (kysymys 9)

Kiusaamisen ja häirinnän vastainen suunnitelma oli olemassa 96% kouluista ja se on henkilökunnasta suurimman osan (85%) tiedossa. Samoin yhdenvertaisuus ja tasa-arvosuunnitelma oli olemassa 96% kouluista ja vastausten mukaan puolet (54%) henkilökunnasta tunsi sen. Seksuaaliseen häirintään puuttumisen suunnitelma oli 77% kouluista ja sen tunsi noin kolmannes (35%) henkilökunnasta (taulukot 5 ja 6).

Taulukko 5:

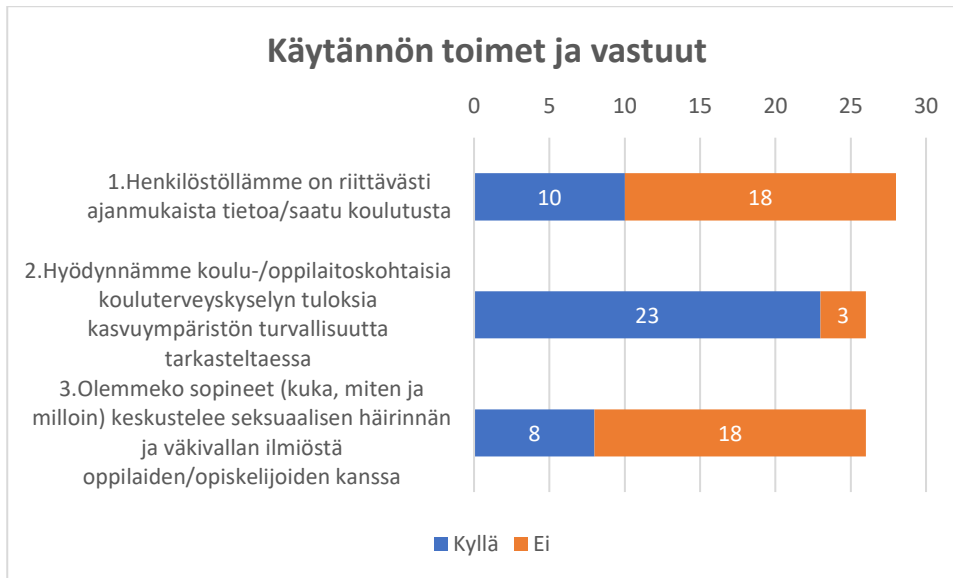

Taulukko 6:

69% kouluista oli sitä mieltä, että henkilöstölle kaivataan lisää koulutusta seksuaalisesta häirinnästä ja väkivallan ehkäisystä sekä siihen puuttumisesta. Kouluissa ei ole selkeästi sovittu, kuka, miten ja milloin keskustelee ilmiöstä oppilaiden kanssa (taulukko 7).

Taulukko 7:

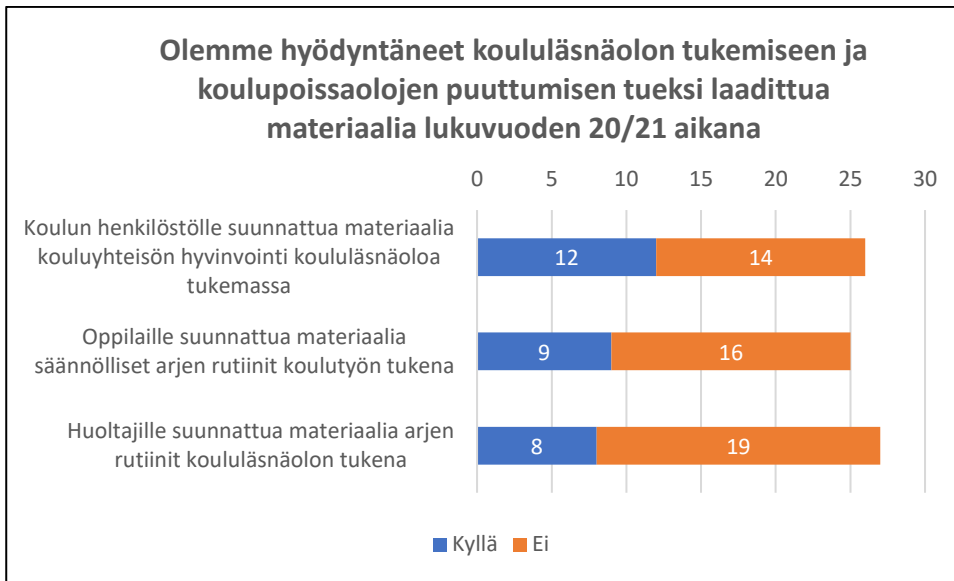
2.3 Koululäsnäolon tukeminen ja koulupoissaoloihin puuttuminen

Olemme hyödyntäneet koululäsnäolon tukemiseen ja koulupoissaolojen puuttumisen tueksi laadittua materiaalia lukuvuoden 20/21 aikana ja miten tämä on toteutunut käytännössä (kysymykset 13 ja 14)

Oppilaille ja huoltajille suunnattua koululäsnäolon tukemiseen ja koulupoissaolojen puuttumisen tueksi laadittua materiaalia oli hyödyntänyt noin kolmannes kouluista ja henkilökunnalle suunnattua materiaalia n. puolet vastaajista lukuvuoden 20/21 aikana (taulukko 8).

Osassa kouluja materiaalia oli käytetty luokissa, vanhempienilloissa, Wilma-viesteissä ja huoltajapalaverissa. Joissakin kouluissa materiaali oli näkyvillä ja helposti löydettävissä. Vastaajista osa ilmoitti käyneensä asiaa läpi oppilaiden, opettajien ja huoltajien kanssa kansa mulla tavoin kuin tätä materiaalia hyödyntämällä. Monet koulut vastasivat, että käyvät läpi materiaalia tulevan syksyn aikana.

Taulukko 8:

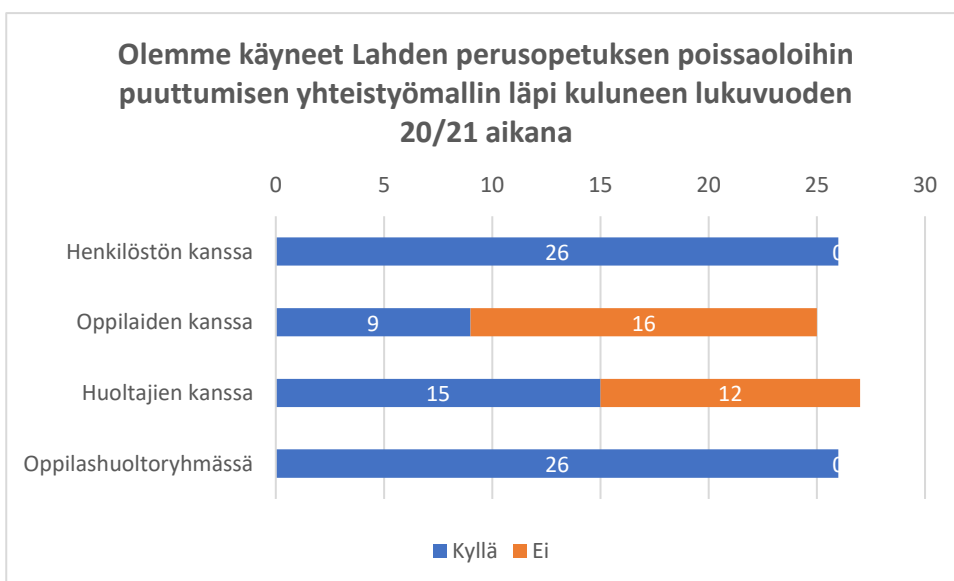

Olemme käyneet Lahden perusopetuksen poissaoloihin puuttumisen yhteistyömallin läpi kuluneen lukuvuoden 20/21 aikana ja miten tämä on toteutunut käytännössä (kysymykset 15 ja 16)

Perusopetuksen poissaoloihin puuttumisen yhteistyömalli on tuttu sekä henkilöstölle että oppilashuoltoryhmille. Se on käyty läpi kaikissa kouluissa koko henkilöstön kanssa henkilöstöpalavereissa ja se on myös kirjallisesti saatavilla. Uusille opettajille on järjestetty aiheesta myös koulutusta. Osassa kouluista oppilashuoltoryhmä huolehti ja koordinoi mallin käyttöä.

Oppilaiden kanssa poissaoloihin puuttumisen mallia oli käyty läpi n. joka kolmannessa koulussa (35%) keskustelemalla esimerkiksi luokanvalvojan tunnilla aiheesta. 58% kouluista mallia oli käyty läpi huoltajien kanssa vanhempien illoissa, Teams-tapaamisissa tai Wilma-viestittelyllä. Yksittäisten vanhempien kanssa mallista on keskusteltu monialaisissa oppilashuoltopalavereissa (taulukko 9).

Taulukko 9:

Miten teidän koulussanne toteutetaan poissaolojen seuranta? Mitä on yhteisesti sovittu? (kysymys 17)

Vastausten mukaan poissaoloja seurataan säännöllisesti kaikissa kouluissa. Useimmissa kouluissa poissaolojen koonti tehtiin 4 kertaa lukuvuodessa ennen lomia. Joissakin kouluissa poissaolojen seuranta oli vuosikelloitettu luokka-asteittain. Poissaolot merkitään Wilmaan. Wilma-viestit koteihin olivat myös ahkerasti käytössä.

Luokanvalvojalla on vastuu poissaolojen seurannasta ja hänellä on velvollisuus tarkkailla tilannetta jatkuvasti. Luvattomiin poissaoloihin puututaan välittömästi. Erityisopettajat tekivät monessa koulussa tiivistä yhteistyötä myös poissaolojen seurannassa. Jos huoli heräsi oppilaasta, tarvittaessa otettiin yhteyttä oppilashuoltoryhmään, jossa mietittiin jatkotoimenpiteitä. Myös yhteisöllisissä oppilashuollon palaverissa seurattiin poissaoloja. Monessa vastauksessa mainittiin, että Lahden poissaoloihin puuttumisen malli on käytössä ja toiminta sen mukaista.

3. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen

3.1 Vuorovaikutuksen tukeminen

Miten koulussanne edistetään oppilaiden vuorovaikutus- ja tunnetaitoja arkitilanteissa, opetuksessa, luokassa tai koulussa yleisesti? (kysymys 5)

Kouluissa on kiinnitetty huomiota tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluun niin arkitilanteissa kuin opetuksessakin. Asian esille ottaminen ja harjoittelu luokissa on jäänyt erään koulun vastauksen mukaan opettajien vastuulle, mikä itseasiassa näkyy kyselyn vastauksissa useimmissa kouluissa. Erilaiset tunne- ja vuorovaikutusohjelmat, materiaalit ja menetelmät painottunevat vastauksissa, koska vastaajana olivat oppilashuoltoryhmät.

Vastaajat kertoivat muun muassa, että tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu toteutuu osana opetusta opettajan valitseman mallin mukaisesti sujuvasti kaiken muun yhteydessä. Opetuksessa huomioidaan vuorovaikutus- ja tunnetaitojen lisääminen tarpeen mukaan - alkuopetuksessa joidenkin koulujen mukaan tarkemmin. Toimintamallit eroavat hieman luokkatasoisin. Tunne- ja vuorovaikutustunnit on huomioitu myös joidenkin eri oppiaineiden sisällöissä.

Eräissä kouluissa oli keskusteltu vanhempien kanssa vuorovaikutuksesta kotien kanssa ja siinä oli todettu vuorovaikutuksen olevan enemmän yksipuolesta, tiedotusluonteista ja opettajasta riippuvaa.

Koulujen vastaukset on ryhmitelty alla teemoittain: ryhmän ja ilmapiirin rakentaminen, kasvattaminen ja tukeminen sekä menetelmällinen työskentely.

Ryhmän ja ilmapiirin rakentaminen

Ryhmäyttäminen, pari- ja ryhmätöiden tekeminen, restoratiivinen toimintakulttuuri ja myönteisen kohtaamisen kulttuuri korostuvat vastauksissa.

- Ryhmäyttämiset eri luokka-asteilla lukuvuoden alussa ja joissain kouluissa pitkin vuotta
- Yhteinen luokkakeskustelu
- Oppilaat kohdataan ja huomioidaan tasapuolisesti - myönteisen kohtaamisen kulttuuri
- Opetuksessa käytetään mm. ryhmätoimintoja

- 7-luokkien vuorovaikutustunnit
- Yhteisöllisyys ja vuorovaikutus on osa koulun toimintakulttuuria.
- Koulun nuorisotyö on vahvasti koulun arjessa mukana
- Koko koulun yhteiset tapahtumat
- Luokissa on ollut tunnetaitojen käsittelyä, arkitilanteissa (aamut, ryhmätyöskentelyä)
- Teamsin kautta koko koulun yhteinen tapahtumapäivä, jossa teemana oli mm. kaveruus ja toisen huomioiminen.
- Mitä Kuuluu?- keskustelut, oppilaiden ja koulun aikuisten avoin vuorovaikutus ja läsnäolo
- Oppilaslähtöisyys
- Erilaisia taitoja vahvistavia työtapoja, ryhmäytyksiä ja vuorovaikutustreenejä tarpeen mukaan

Kasvatus ja tukeminen

Arjen tilanteissa ohjataan lasta ja ryhmää vuorovaikutuksessa, puututaan ristiriitatilanteisiin ja autetaan lapsia niissä, mallinnetaan opettajan esimerkillä ja sanoitetaan tunteita lapsille.

- Puututaan arkitilanteissa konfliktitilanteisiin
- Sanoitetaan tunteita oppilaille
- Etsitään vaihtoehtoja ja ratkaisumalleja
- Opettaja mallintaa omalla esimerkillään
- Ohjataan arjen tilanteissa koko ajan vuorovaikutukseen
- Keskustelemalla mm. kasvat keskustelut, ohjauskeskustelut
- Ruokailu-, aamupala- ja välipalaketket

Menetelmällinen työskentely

Koulujen vastauksissa kerrottiin myös tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisesta laaja-alaisten oppimiskokonaisuuksien ja opetussuunnitelman mukaisesti ja niistä tuli runsaasti esimerkkejä.

- KiVa-koulu
- Sovittelukulttuuri: Verso ja Resto (Resto- ja Verso -sovittelet edistävät vuorovaikutus- ja tunnetaitojen kehittymistä. Opettajat on koulutettu resto-sovitteleejoiksi. Verso-sovittelet oppilaiden välillä.)
- Tunne- ja vuorovaikutustaitotunnit:
 - Kiva -tunnit
 - Resto-tunnit
 - Luokkatunnit
 - Tunnetaitotunnit
 - Maltti -tunnit
 - Lions Quest- tunteja
 - Hymy-tunnit

Materiaalit:

- Huomaa hyvä
- Positiivinen pedagogiikka
- KiVa-koulumateriaalin käyttö tietyillä luokilla
- Hyvän mielen koulu -materiaali

- Tunnetaito-materiaali
- Askeleittain
- Mieli
- Ympyräiset
- Oppimisen tuen ryhmän materiaalit

Muut menetelmiin tai opetussuunnitelmaan liittyvät tai muuten sovitut:

- Mitä meille kuuluu tuntien tuotokset
- Laaja-alaisen osaamisen ja upo- hankeen keihäänkärkenä on yhdenvertaisuus
- Laaja-alaiset oppimiskokonaisuudet, opetussuunnitelman mukaan
- Taitopedagogiikka
- MOK -teemaviikot
- KiVa-koulu -kyselyyn vastaaminen
- KiVa-viikot
- tunne- ja kaveritaidot
- Ryhmätyöt, parityöt
- Draamakasvatus
- Vertaisarvioinnit
- Icehearts-toiminta
- L-taitoja painotetaan ja tuodaan vahvasti esille. Minä-viestintä ja aktiivinen kuuntelu.
- Viikoittain vuorovaikutustaitojen harjoittelu luokissa luokkatasoisesti sovitulla menetelmällä
- Erilaisia taitoja vahvistavia työtapoja, ryhmäytyksiä ja vuorovaikutustreenejä tarpeen mukaan
- Opojen ohjauskeskustelut
- Oppilashuoltotyö mm. oppilashuoltoryhmän jalkautuminen luokkiin syksyllä ja keväällä.
- Oppilaskuntatyö
- Tukioppilastoiminta
- Välituntitoiminta esimerkiksi luokanvalvojavälkätkä (7-9lk), kiireetön arki – toimintavälitunnit, nuorisopalveluiden välituntitoiminta
- Huoltoasematoiminta
- Harrastamisen suomen mallin pilotti
- Harrastusohjaus ja kerhotoiminta
- Nuorisopalveluiden iltatoiminta

Millä tavoin koulussanne edistetään positiivista ja kannustavaa vuorovaikutuskulttuuria? (kysymys 6)

Kysyttäessä millä tavoin koulussa edistetään positiivista ja kannustavaa vuorovaikutuskulttuuria, saatiin ehkä esille enemmän asioita, joita jäi ikään kuin puuttumaan kysyttäessä, miten oppilaiden vuorovaikutus- ja tunnetaitoja edistetään koulussa. Vuorovaikutuskulttuurin edistäminen näkyi kuten edellisessäkin ryhmän ja ilmapiirin rakentamisena, kasvattamisena ja tukemisena ja menetelmällisenä työskentelynä.

Ryhmän ja ilmapiirin rakentaminen

Ryhmän ja ilmapiirin rakentamisessa korostui arkinen kanssakäyminen nuorten ja aikuisten kesken. Vastauksissa mainittiin esimerkiksi, että henkilökunnan vuorovaikutuskulttuurista on keskusteltu ja yhdessä

on sovittu käytänteistä. On tärkeää, että työyhteisössä on hyvä yhteishenki. Tämä heijastuu koko koulun vuorovaikutuskulttuuriin. Sekä oppilaat että henkilökunta kohdataan arvostavasti ja ystävällisesti, jokaisesta pyritään löytämään vahvuuksia. Eräässä koulussa huoltajien mielestä koulun viestintä on avointa, viestitään matalalla kynnyksellä, asiat nostetaan heti esille ja opettajiin saa nopeasti yhteyden. Nämä edistävät vuorovaikutuskulttuuria.

Alla vastauksista mainittuja asioita, mitä kaikkea kouluilla tehdään vuorovaikutuskulttuurin edistämiseksi:

- Oppilaskunnan toiminta mm. kehuseinä, jossa toivottiin hyvää ystävänpäivää ns. tuntemattomille, mikä tuottaa hyvää mieltä. Yhteinen tekeminen oppilaskunnan/ luokan kesken lisää positiivista vuorovaikutusta.
- Viestintä tasapainossa ja positiivinen mielikuva välittyy koteihin ja henkilöstölle.
- Koulun arvot perustuvat positiiviseen ja kannustavaan vuorovaikutukseen.
- Oppilaiden ja henkilökunnan kuulumisten kyseleminen, huomioidaan, tervehditään
- Arkinen läsnä oleva kanssakäyminen nuorten ja aikuisten kesken
- Positiivista kannustamista
- Oppilaiden osallistaminen (välituntitoiminnan suunnittelu ja toteutus)
- Koulun yhtenä kantavana ajatuksena on oppilaan/lapsen positiivinen kohtaaminen omana itsenään.
- Lukuvuoden alun ryhmäytymistunnit.
- Huomataan hyvä ja onnistumiset / huomataan ja ilmaistaan havainnot
- Koulussa on tuotu esiin formatiivisen arvioinnin merkitystä positiivisena ja kannustavana sekä oppilaan vahvuuksien esille tuomista. Myös samanaikaisopetuksen ja avustajien toiminnan lisääntyminen vahvistaa positiivista huomioimista luokassa.
- Koulun arvot: Ilo, yhdessä, kohtaaminen – arvoja pohdittu yhdessä opettajien kanssa, mitä ne tarkoittavat käytännössä.

Kasvattaminen ja tukeminen

Kasvattaminen ja tukeminen näkyvät arkisina toimintana vuorovaikutustilanteissa, jossa opettaja esimerkkinä mallinnetaan myönteistä tapaa suhtautua asioihin ja toisiin oppilaisiin, kiinnitetään huomiota kunnioittavaan käytökseen ja puhutapaan sekä annetaan myönteisesti palautetta arkitilanteissa.

- Luokissa huomioidaan, miten puhutaan kunnioittavasti toisista.
- Annetaan positiivista palautetta koulunkäynnistä ja sitä välittyy myös koteihin
- Palautetta onnistumisista annetaan myös heti tilanteessa.
- Myönnetään virheet
- Palkitaan johdonmukaisesti.
- Oppilaiden mielestä aikuiset kannustavat ja kehuvat ja tsemppaavat, opettajat huomioivat lapset ja kuuntelevat
- Riidat selvitetään yhdessä
- Aikuiset toimivat arkitilanteissa hyvän käytöksen esimerkkeinä johdonmukaisesti.
- Nostetaan hyvää näkyväksi

Menetelmällinen työskentely tai muu vastaava

Vuorovaikutuskulttuurin edistämiseen liitettiin useimmiten restoratiivisuus ja Verso-toiminta, positiivisen ja kannustavan palautteen antaminen, Wilma-merkintöjen käyttö myös positiivisen palautteen antamisen tapana, positiivinen pedagogiikka ja henkilöstön kouluttaminen. Alla vastauksista kerättyjä menetelmiä ja tapoja.

- Verso- ja Resto-toiminta koetaan positiivisiksi vuorovaikutuskulttuurin kehittäjinä.
- Henkilökunnan koulutukset esimerkiksi: Resto ja positiivisen pedagogiikka
- Yksittäisissä luokissa käytetään paljon positiivisen pedagogiikan menetelmiä
- Vanhempainilloissa huoltajille kerrotaan, että vanhempia kannustetaan hyvän huomaamiseen myös kotona
- Draamakasvatus
- Oppimisympäristöjen ja opetustilojen suunnittelu
- Toiminnallisen oppimisen keinot
- Kerran kuukaudessa palkitaan jostakin hyvästä teosta
- Kuraattorin interventiot
- Huomion kiinnittäminen niihin asioihin, jotka sujuvat ja onnistuvat, positiivisen pedagogiikan käyttäminen
- Solutiimeissa on keskusteltu positiivisten Wilma-merkintöjen merkityksestä lapsen koulunkäynnin kannustamisessa
- Positiivista palautetta pyritään antamaan aina, kun se on mahdollista!
- Oppilaskunta- ja tukioppilastoiminta
- Teemapäivät
- Monialaisessa työskentelyssä myönteinen, kannustava ja ratkaisukeskeinen työskentelyote
- Sovittelukulttuuri
- Positiivinen pedagogiikka ja sen esillä olevat menetelmät.
- Tunne- ja vuorovaikutustaitoja opetetaan oppilaille oppitunnilla.
- Taidon portaat
- Koulun opetushenkilöstö ja huoltajat ovat osallistuneet positiivisen pedagogiikan verkkoluentoon.
- Osallisuus: Oppilaskuntatoiminta, luokkakokoukset.
- Vastuuta oppilaille.
- Oppilaskunnan työ
- Aikuisten malli (Onni-talo), puututaan välittömästi
- Caf-arvioinnin ja työhyvinvointikyselyn perusteella valittu tavoitteeksi positiivisen puheen lisääminen.
- Positiiviseen ja kannustavaan vuorovaikutukseen pyritään niin henkilöstön kuin oppilaiden kesken
- Vahvuusajattelu
- Yhteisöllisyys
- Verso oppilaille
- Työhyvinvointiin panostetaan
- Aihetta pidetään yllä henkilökunnan keskusteluissa, mm. positiiviset merkinnät Wilmassa.
- Tiimi jakaa osaamista oppilaiden ja henkilöstön tasolla.

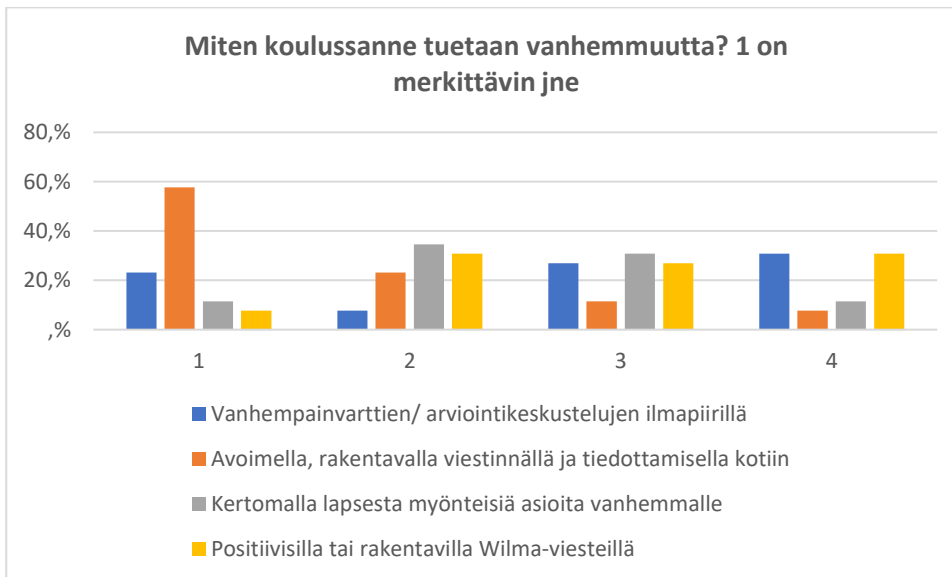
3.2 Vanhemmuuden tukeminen

Miten koulussanne tuetaan vanhemmuutta? (kysymys 12)

Vastausten perusteella neljä yleisintä tapaa tukea vanhemmuutta olivat avoin, rakentava viestintä ja tiedottaminen kotiin, lapsesta/nuoresta kerrotaan myönteisiä asioita vanhemmalle, lähetetään positiivisia tai rakentavia Wilma-viestejä sekä vanhempainvarttien /arviointikeskustelujen ilmapiiri (taulukko 10).

Loput vaihtoehdot tulivat tässä tärkeysjärjestyksessä: Pitämällä vanhempia esillä oppilaiden kanssa käytävissä keskusteluissa ja/tai tunneilla, antamalla kotiin tehtäviä, joita tehdään vanhempien kanssa yhdessä, kouluttamalla opettajia lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen, yhteisiä iltoja oppilaille ja vanhemmille, järjestämällä kodin ja koulun päiviä ja järjestämällä luentoja vanhemmille.

Taulukko 10:

3.3 Yksinäisyyden torjuminen

Miten oppilaiden yksinäisyyttä torjutaan koulussanne? (kysymys 7)

Oppilaiden yksinäisyyden torjuminen oli vastauksissa vahvasti kytköksissä tunne- ja vuorovaikutustaitoihin ja koulun vuorovaikutuskulttuuriin sekä välitunteihin liittyviin toimintamalleihin ja oppilashuollolliseen yhteistyöhön.

Ryhmän ja ilmapiirin rakentaminen sekä kasvattaminen ja tukeminen

Ryhmän ja ilmapiirin rakentamiseen ja arkiseen kasvattamiseen ja tukemiseen liittyen vastauksissa korostui ryhmäyttäminen, luokkatunneilla ja muissa otollisissa tilanteissa keskustelut, yhteiset säännöt kaikkien mukaan ottamisesta ja oppilaiden ohjeistaminen ottamaan kaikki mukaan ja tunnistamaan yksinäisiä sekä oppilashuollon tuki kaveritaitojen käsittelyssä ja keinojen opettelussa. Useissa vastauksissa mainittiin se,

että opettajat huomaavat yksinäiset ja tulevat jututtamaan, ristiriitatilanteet selvitetään Verson ja Reston keinoin. Lisäksi välituntitoimintaan houkutellaan ja kannustetaan luokissa.

- Rohkaistaan luokkia uudelleen ryhmäyttämiseen
- Aina ei pääse yhteisiin leikkeihin/peleihin mukaan. Erilaisuus voi olla syynä ulkopuolelle jättämiseen. Erilaisuuden ymmärtämisen lisääminen.
- Tunne- ja vuorovaikutusasiat luokissa
- L-taitoja esille tuotaessa on harjoiteltu minä- viestintää ja aktiivista kuuntelua ryhmässä, osallisuutta lisääviä taitoja on harjoiteltu.
- Koulussa on yhteinen toimintatapa ottaa kaikki mukaan, oppilaita on ohjeistettu pyytämään mukaan yksinäisiä
- Luokkien yhteiset säännöt (esim. "kaikki otetaan leikkiin mukaan")
- Oppilaat kuvaavat, että kaikki yritetään pyytää mukaan leikkiin
- Luokissa pitäisi puhua enemmän siitä, että ketään ei jätetä yksin.
- Tunne- ja vuorovaikutusasioita käsitellään opettajan johdolla.
- OHR on tehnyt yhteistyötä luokkien kanssa, jolloin on myös käsitelty kaveritaitoja.
- Aikuisen vahva ohjaus
- Kummioppilas luokassa esim. jos uusi oppilas tulee
- Tarvittaessa ohjaus oppilashuoltoon
- Keskustelut luokkatunneilla ja muissa otollisissa tilanteissa. .
- Järjestämällä mielekästä tekemistä ryhmille, ryhmäytymistunnit, -retket.
- Yhteisöllisen oppilashuoltoryhmän luokkakäynnit
- Voittaisiin lisätä ryhmäyttäviä tehtäviä
- Luokanopettajat miettivät istumispaikkoja ja ryhmien rakentamista.
- Opetuksessa arvotaan työpareja

Kasvattaminen ja tukeminen

- Opet tulevat jututtamaan, jos on yksin.
- Yksinäisyyttä ja/tai ulkopuolelle jättämistä torjutaan mm. kaveritaitojen harjoittelulla
- Kaikki yrittävät huomata yksinäiset lapset ja nuoret.
- Itsetunnon tukeminen
- Välituntitoimintaan houkuttelu / ryhmään mukaan kuulumisen tunteen synnyttäminen
- Välituntivalvojat kiinnittävät huomiota mahdollisesti yksin oleviin oppilaisiin ja ohjaavat tekemiseen/muiden oppilaiden pariin.
- Välkällä oleva aikuinen voi auttaa leikkiin liittymisessä
- Opettajat yrittävät selvittää syytä ja miettiä voiko oppilasta rohkaista enemmän osallistumaan välitunteihin muiden kanssa
- Tarvittaessa järjestetään opettajien ohjeistamia yhteisleikkivälkkiä.
- Nuorisotyöntekijä on mukana mm. välitunneilla ja niiden toiminnassa
- Koulu on tukenut aivan yksilötasollakin oppilaita yhteen ja saattanut oppilaita mielekkään toiminnan pariin.
- Opetushenkilökunnan apu ja tuki - opetuksessa ei jäädä / jätetä yksin
- Etukäteen suunnitellut leikkiryhmät
- Ohjeistetaan luokan muita oppilaita olemaan "yksinäisen" tai uuden oppilaan kanssa
- Luokissa keskustellaan keinoista, miten pääsee mukaan leikkiin.
- Opettaja ohjaa yksin jäävää oppilasta ryhmiin.

- Puututaan välittömästi, koulussa pitää olla kaikkien kanssa
- Jos tehdään havainto, että joku on yksin, opettaja ottaa asian käsittelyyn.

Menetelmällinen työskentely

Menetelmällisenä työskentelynä oppilaiden yksinäisyyden torjunnassa korostuivat yksinäisyyden syiden selvittäminen, oppilashuollon tuki ja tukitoimet, useat erilaiset tukiryhmät, erilaiset välituntitoiminta ja -ratkaisut. Myös tukioppilaiden rooli välitunneilla yksinäisten huomaajina, porukkaan ohjaajina ja toiminnan järjestäjinä korostui vahvasti.

Vastauksissa huomioitiin muutamassa koulussa myös se tilanne, kun oppilaalla on selkeitä vaikeuksia olla porukassa. Näihin vaikeuksiin liittyen mainittiin ahdistuksen helpottamiseen tarkoitettu Cool Kids, maahanmuuttajien kulttuuritulkki, Icehearts ja OmaKamu -toiminnot sekä omon ja koulunuorisotyöntekijän työ.

- Tunnetaito- ja kaveritaito-materiaalit opetuksessa (ennaltaehkäisy)
- Erilaisissa sovitteluissa puututaan ulkopuolelle jättämiseen.
- Oppilashuollon tuki kaveri- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamisessa. Yhteisöllisessä oppilashuoltoryhmässä tilannetta seurataan ja kartoitetaan säännöllisesti.
- OHR on käsitellyt aihetta kaikkien luokkien kanssa ja miettinyt oppilaiden kanssa erilaisia ratkaisumalleja esim. välitunneille.
- Terveystarkastuksissa keskustellaan yksinäisyydestä.
- Oppilashuollon tukitoimet
- Teematunnit
- Mitä kuuluu -kyselyssä on kysymys tästä.
- Erilaiset tukiryhmät mm. "tyttö ja poika ryhmät"
- Seurakuntayhteistyö: kaveritaidot/kaveritaitoryhmät
- Koulunuorisotyöntekijällä on vahva rooli yksinäisyyden torjunnassa ja nuorten osallistamisessa.
- IceHearts-toiminta
- Oma Kamu -kaveria on mahdollisuus hakea.
- Cool kids -toiminta ahdistuneisuuteen ja sosiaalisiin pelkoihin.
- Opo tekee paljon yhteistyötä erityisesti 9.luokkalaisten kanssa.
- Oppilaiden arviointikeskusteluissa kysytään kaveritilanteesta.
- Välituntitoiminta: Tukioppilaat järjestävät helposti saatavilla olevia matalan kynnyksen aktiviteettejä välitunneilla, jolloin kynnys lähteä mukaan on varsin matala, kulttuuritulkki on välitunneilla joka päivä maahanmuuttajaoppilaiden kanssa, välituntilainaus, välkkäparioppilastoiminta, luokkavälitunnit, ohjatuilla välitunneilla, välkkäkerhot
- Tukioppilastoiminta bongaa yksinäisiä oppilaita ja puuttuu tilanteisiin
- Kummioppilaat
- Kaverikummitoiminta
- Alakoulussa Book Buddy-toiminta.
- Kerhotoiminta ja harrastamisen suomen mallin pilotti
- Oppilaat ehdottivat välkille kaveripenkkiä.
- Huoltajat ehdottavat, että välitunneilla voisi olla ohjattua toimintaa, johon kaikki pääsevät mukaan. Opettajat voisivat myös muodostaa etukäteen parileikkejä.
- Voisiko valvoja olla niin paljon, että on aikaa käydä kannustamassa mukaan leikkiin.

Eräissä kouluissa asiaan saatiin myös nuorten näkemystä. Lähes kaikki oppilaat vastasivat, että pihalla yksin olevaa nuorta he voisivat auttaa parhaiten menemällä juttelemaan nuorelle, pyytämään mukaan porukkaan ja tutustua häneen.

Toivottiin, että koulu järjestäisi enemmän luokan sisäistä sekä luokkien välistä ryhmäytymistä, jotta kaikki yksinäiset saataisiin mukaan. Toivottiin myös, että opettajat juttelisivat yksinäiselle oppilaalle ja mahdollistaisivat luokanvaihdon, jos toiselta luokalta löytyy kavereita. Tuotiin myös esille, että ulkopuolisen puuttuminen on hankalaa, koska voi olla, että nuori haluaa olla yksin eikä kaipaa kavereita.

”Samalla vuosiluokalla olevat voisivat viettää aikaa joskus keskenään, jolloin helposti tutustuisi uusiin ihmisiin. Liikunnan tunneilla luokat ovat naapuriluokkien kanssa tytöt ja pojat erikseen ja mielestäni se on fiksu, tunneilla voi tutustua naapuriluokkalaisiin.”

3.4 Mielenterveystaitojen vahvistaminen

Miten koulussanne vahvistetaan oppilaiden mielenterveystaitoja? (kysymys 10)

Oppilaiden mielenterveystaitojen vahvistaminen nähtiin erittäin tärkeäksi ja se kuuluu kiinteästi laaja-alaisen oppimisen teemoihin. Oppilaiden mielenterveyttä tuetaan kouluissa päivittäin arjen toiminnan lomassa. Keinot ja menetelmät olivat hyvin samankaltaisia kuin vuorovaikutuksen edistämisessä ja yksinäisyyden torjumisessa. Kouluissa käsitellään tunteita ja luodaan turvallista ilmapiiriä luokkaan ja oppitunneille. Kodin ja koulun välistä yhteistyötä vahvistettiin myös. Apua tarvitseva oppilas osataan tarvittaessa ohjata eteenpäin.

Ryhmän ja ilmapiirin rakentaminen sekä kasvattaminen ja tukeminen

- turvallisen ilmapiirin ja ympäristön luominen ja ylläpitäminen
- ryhmäytyminen
- rutiinit
- aamu- ja iltapäivä toiminta
- varhainen puuttumien
- oppilaiden vahvuuksien tunnistaminen ja vahvuuksista keskustelu
- arjen tilanteissa keskustelu- kannustetaan kertomaan huolistaan- kysytään, tehdään havaintoja, puututaan
- ajan antaminen
- opetus- ja ohjauskeskustelut
- myönteinen palaute
- Tunnereaktioiden sanottaminen ja läpikäynti yhdessä aikuisen kanssa.
- rentoutuskerho
- opetuksen järjestäminen etäopiskeluaikana oppilasta tukien
- henkilökohtainen tuki ja ohjaus

”Nostetaan esille ihmisenä kasvamisen taitoja. Ymmärretään ihmisen keskeneräisyys ja mahdollistetaan harjoittelu näissä taidoissa”

”Erilaisuuden hyväksyminen ja kaveriksi hyväksyminen, tämä tematiikkaa voisi vahvistaa”

Menetelmällinen työskentely ja materiaalit

Ryhmäterveystarkastuksissa käsitellään monipuolisesti mielenterveystaitoja. Muutenkin oppilashuoltoryhmän asiantuntemusta käytetään hyödyksi yksilötapaamisissa, konsultaatioissa, koulutuksissa ja oppitunneilla.

Oppitunneilla käytiin läpi erilaisia perusasioita, joilla vahvistettiin hyvinvointia, kuten nukkuminen, ravinto, liikkuminen, pelaaminen. Tunne- ja turvataitojen sekä kaveritaitojen vahvistaminen erilaisin keinoin mainittiin monien koulujen vastauksissa.

- Cool Kids, Mieli ry:n materiaalipaketti
- Hyvän mielen koulu
- Kaverituen malli
- Tunnetaitotunnit ja tunnetaitoharjoitukset
- Kiva-tunnit,
- Huoltamotoiminta,
- Hyvinvointikirjeet
- Terveystarkastajien pitämät 5-luokkien Murkku-tunnit
- Verso- ja Resto-toiminta
- Mindfulness harjoitukset
- Draamakasvatus
- Oppilashuollon palvelut ja konsultaatiot sekä huoltamotoiminta
- Terveystarkastukset
- ”mielenterveyskäsi”
- Nuorisopalveluiden palvelut
- Opettajien ja muun henkilökunnan kouluttautuminen
- Verkostoyhteistyö eri viranomaisten ja tahojen kanssa

”Järjestimme valmiiksi moniammatillisesti suunnitellun luokanvalvojantunnin, jossa oppilaille tarjottiin matalan kynnyksen keinoja hetkellisen ahdistuksen lieventämiseen. Kokeilu sai erinomaisen vastaanoton joten jatkamme työskentelyä”

Yhden koulun huoltajat kertoivat, että vanhemmat eivät ole tietoisia, mitä kaikkea mielenterveyden vahvistamiseksi koulussa tehdään. *”Ilahduttavaa on, jos näitä asioita käsitellään koulussa. Läpinäkyvyyttä voisi olla tässäkin kohdassa”*

Oppilaiden näkemys:

Yhden koulun oppilaiden vastauksissa sanottiin näin: 90% vastanneista toivoisi kouluun enemmän vuorovaikutus- ja tunnetaitoharjoituksia sekä kaikki vastanneet toivoivat kouluun enemmän ryhmäyttäviä/luokan yhteistä toimintaa. 70% vastanneista koki, että koulussa edistetään positiivista ja kannustavaa vuorovaikutusta mm. Käytävällä olevilla julisteilla, keskustelulla, oppilaskunta/ tukioppilastoiminnalla sekä välituntitoimintaa järjestämällä. Myös tukiopetuksen merkitys tuli esille useammassa vastauksessa”

”Positiivinen mieli, tarjotaan tukiopetusta, jos on tarpeen, oppilaat saavat tunneilla apua ja asiat selitetään mahdollisimman selkeästi aina. Mielestäni suurin osa opettajista ja henkilökunnasta jo toimivat näin, mutta eivät tietenkään kaikki ja oppilaat eivät aina toteuta kyllä positiivisuutta myöskään.”

Miten opettajien ja muun henkilöstön mielenterveysosaamista on koulussanne lisätty? (kysymys 11)

Opettajien ja muun henkilökunnan mielenterveysosaamista vahvistaviksi tekijöiksi mainittiin tiimirakenteet, mahdollisuus konsultoida, tiimityöskentely ja laaja-alaisten taitojen vahva esille tuominen. Koulutukset nähtiin yleisimpänä tapana vahvistaa osaamista ja niihin annettiin mahdollisuus osallistua.

Koulutuksista mainittiin: Hyvää mieltä yhdessä, Mieli ry:n koulutus, RESTO-koulutus, Nepsy, haastavan oppilaan kohtaaminen, Hyvän Mielen Koulu-koulutus, Verso-koulutus

Kouluilla olevaa muuta henkilökunnan mielenterveysosaamista vahvistavaa toimintaa:

- Pedakahvilat
- Työhyvinvoinnista huolehtiminen, vaikka varsinainen Tyhy-toiminta on ollut tauolla.
- Työnohjaus
- Keskustelut esim: aihetta on otettu esille YS-ajoilla
- Nimetty henkilö koululla, jonka puoleen voi käännyä hyvinvointiasioissa
- Oppilashuoltoryhmän tuki ja mahdollisuus konsultoida heitä

4. Ehkäisevä päihdetyö

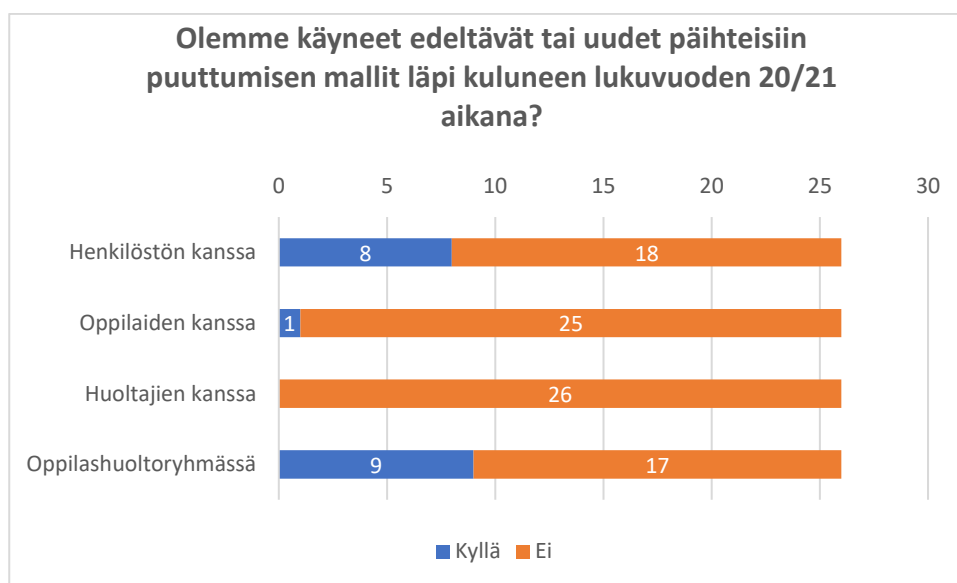
Kouluissa kerätään päihteisiin liittyvää tietoa kouluterveyskyselyissä, laajojen terveystarkastuksen kyselyissä sekä yläkouluissa Hubu-kyselyissä. Terveystarkastuksissa kirjataan tietoa päihteiden käytöstä ja päihdekokeiluista ja niistä tehdään luokkayhteenvedot. Mielenkiintoista oli, että saatua tietoa käytetään avointen vastausten mukaan hyödyksi tarvittaessa.

4.1 Päihteisiin puuttumisen mallit

Miten päihteisiin ja nikotiinituotteisiin puuttumisen edeltävä tai uusi malli on toiminut koulussanne? (kysymys 21)

Päihteisiin puuttumisen mallit ovat koulussa vieraita ja varsinkin monien alakoulujen vastauksissa tuli esille, että niiden käytölle ei ole ollut tarvetta. Avointen vastausten mukaan kouluissa puututaan heti tilanteeseen, jos on havaintoja päihteiden käytöstä. Yhdessä vastauksessa mainittiin, että nuuska-agentit ovat toimineet koulussa hyvin. Osa kouluista oli tutustunut vanhoihin malleihin, mutta keväällä päivitetty mallit olivat vieraita (taulukko 11).

Taulukko 11:

4.2 Riski- ja suojatekijät

Mitä lasten ja nuorten päihteidenkäytölle altistavia tekijöitä teidän mielestänne on mahdollista tunnistaa koulussa? (kysymys 18)

Vastaajat kertoivat avoimissa vastauksissaan niistä riskitekijöistä, joita tunnistavat tai voivat omassa työssään tunnistaa. Riskitekijöitä mainittiin paljon ja monipuolisesti. Vastaukset voitiin jaotella lapsen (taidot ja käsitys itsestä, päihteet ja riippuvuudet, käyttäytyminen) ja hänen ympäristöönsä (kaverit, koti, kasvuympäristö) liittyviin riskitekijöihin.

Ainoastaan yksi koulu mainitsi tupakoinnin koulussa, mutta muista päihdekokeiluista, muiden vietävissä olemisesta, heikoista sosiaalisista taidoista, haasteista sosiaalisissa suhteissa ja riippuvuuksista alakouluiässä ei tullut mainintoja. Itsetunto-ongelmat tai heikko itsetuntokin mainittiin vain kerran.

Lapsen/nuoreen liittyvät asiat, jotka voivat olla riskejä:

Taidot ja käsitys itsestä, oma olo:

- Mielialaongelmat, muutos mielialassa
- Oppimisvaikeudet
- Psyykkiset ongelmat
- Neuropsykiatriset ongelmat
- Itsetunto-ongelmat
- Syrjäytyminen
- Yksinäisyys
- Väsymys
- Runsas pelaaminen
- Rajattomuus

Päihteet ja riippuvuudet:

- Kiinnostus päihteistä
- Koulutehtävissä näkyy päihteiden käytön ihannointi
- Päihdemyönteisyyden ilmentymät (puhe, some, kuvat, yms.)
- Tupakointi koulupäivän aikana
- Kokeiluhalu

Käyttäytyminen:

- Poissaolot, runsaat poissaolot
- Tehtävien tekemättä jättäminen
- Koulumenestyksen muutos
- Mielenkiinto koulunkäyntiin loppahtaa, koulunkäynnin laiminlyöminen, epäsäännöllinen koulunkäynti
- Heikentynyt tai romahtanut koulusuoriutuminen
- Käyttäytymisen muutokset ja haasteet
- Lisääntyneet vapaa-ajan ongelmat
- Harrastusten puute
- Harrastuksista pois jääminen
- Häiriökäytös, epäsosiaalinen käytös
- Nuoren asenne – kapinointi, rehvastelu yms.
- Reviirin laajentuminen
- Jutut mistä puhutaan
- Viestit
- Piirustukset, kirjoitukset
- Vaarojen tai vaikutusten vähättely
- Halu näyttää, olla "kova" jätkä tai mimmi

Ympäristöön liittyvät asiat, jotka voivat olla riskejä:**Kotiin liittyvät asiat:**

- Arkirytmä
- Rajojen puute kotona
- Kodin keinottomuus
- Huoltajien välinpitämättömyys kotiintuloajoista tai lapsen päihteidenkäytöstä
- Sosioekonominen tausta (esim. yksinhuoltajuus, arjen hallintataidot)
- Perhetilanteen muutokset
- Perheen ongelmat
- Perheolosuhteet
- Huoli kotitilanteesta
- Mitä lapset kertovat kotoa
- Perheenjäsenen päihteiden käyttö ja/tai tieto siitä

Kavereihin liittyvät asiat:

- Vaihtunut kaveripiiri (äkillisesti)
- Ei kuulu mihinkään porukkaan
- Väärä seura

- Painostus

Kasvuympäristöön liittyvät asiat:

- Sosiaalisen median käyttö
- Asuinympäristö
- Koulun sijainti on olennainen tekijä vanhempien mielestä
- Alueella on helppo päihteiden saatavuus, esim. Prisman ympäristö
- Koulun lähiympäristön houkuttelevat paikat (Prisma ja ABC)

Mihin suojatekijöihin koulussanne pitäisi mielestänne panostaa? (kysymys 19)

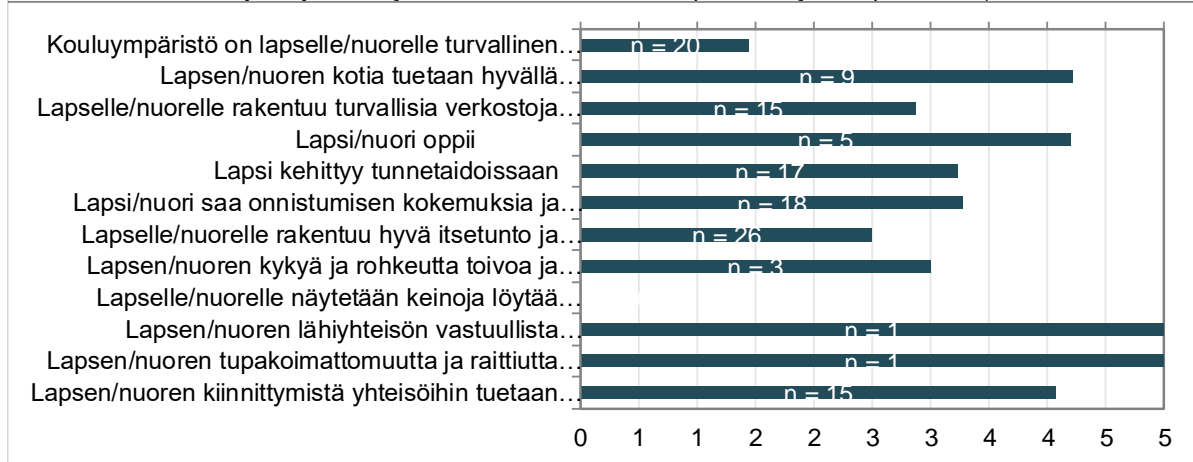
Koulussa työskentelevät edistävät työssään lasten suojatekijöitä lisääviä asioita. Tärkeimpänä pidettiin sitä, että huolehditaan oppimisympäristön turvallisuudesta. Seuraavaksi tärkeimpänä pidettiin sitä, että oppilaille rakentuu hyvä itsetunto ja myönteinen minäkuva sekä turvallisia verkostoja. Sen jälkeen tärkeimpänä pidettiin tunnetaidoissa kehittymistä sekä onnistumisen ja pärjäämisen kokemusten tarjoamista (taulukko 12).

Huomionarvoista oli se, että vain viisi koulua valitsi vaihtoehdon lapsi/nuori oppii. Oppimisvaikeudet, koulunkäynnin vaikeudet ym. ovat kuitenkin selkeitä päihteidenkäytölle altistavia tekijöitä.

Kysymyksen kohdalla jäi mietityttämään, kuuluvatko lähiyhteisön vastuullisen suhtautumisen tukeminen, päihteettömyyden edistäminen ja yhteisöihin kiinnittyminen ym. enemmän yksittäisten ammattiryhmien työntekijöille. Yksikään koulu ei valinnut vaihtoehtoa, jossa mainittiin se, että näytettäisi nuorille keinoja saada päihteetöntä mielihyvää.

Taulukko 12:

Mihin seuraavista suojatekijöihin liittyvistä asioista koulussanne pitäisi erityisesti panostaa (valitkaa 5 tärkeintä)

	1	2	3	4	5
ympäristö	80 %	10 %	0 %	5 %	5 %
udenpidolla	0 %	0 %	22,2%	33,3%	44,5%
a/luokassa	13,3%	26,7%	26,7%	26,7%	6,6%
/nuori oppii	0 %	0 %	20 %	40 %	40 %
aidoissaan	0 %	11,8%	58,8%	23,5%	5,9%
nsä jossain	11,1%	22,2%	16,7%	27,8%	22,2%
palautetta	23,1%	38,5%	19,2%	3,8%	15,4%
da tuetaan	0 %	33,4%	33,3%	33,3%	0 %
mielihyvää	-	-	-	-	-
siin tuetaan	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %
edistetään	0 %	0 %	0 %	0 %	100 %
stusryhmä)	0 %	20 %	0 %	33,3%	46,7%

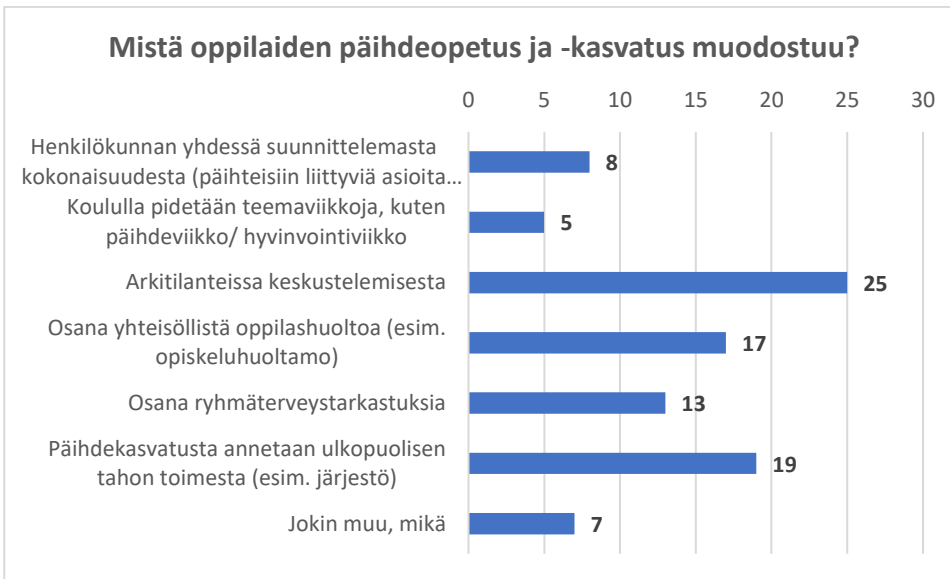
4.3 Päihde- ja pelikasvatus

Mihin oppiaineisiin ehkäisevä päihdetyö koulussanne sisältyy? Mistä oppilaiden päihdeopetus ja -kasvatus muodostuu? (kysymykset 22 ja 25)

Päihdeopetus ja -kasvatus muodostuu useimmiten arkitilanteissa keskustelemalla (96%), ulkopuolisen toimijan (esim. järjestö) antamasta päihdekasvatuksesta (73%), osana yhteisöllistä oppilashuoltoa (65%) ja ryhmäterveystarkastuksissa (50%). Kahdeksassa koulussa (31%) päihdeopetus ja -kasvatus muodostuu yhdessä suunnitellusta kokonaisuudesta eri oppiaineiden tunneilla (taulukko 13).

Ehkäisevä päihdetyö sisältyy laaja-alaiseen osaamiseen ja sitä käsitellään eri oppiaineiden tunneilla eniten ympäristöopin, terveystiedon, biologian ja äidinkielen tunneilla, myös kemia, liikunta, kotitalous ja yhteiskuntaopin tunnit mainittiin. Huoltajat toivoivat asiasta jatkuvaa ja aktiivista keskustelua oppilaiden kanssa.

Taulukko 13:

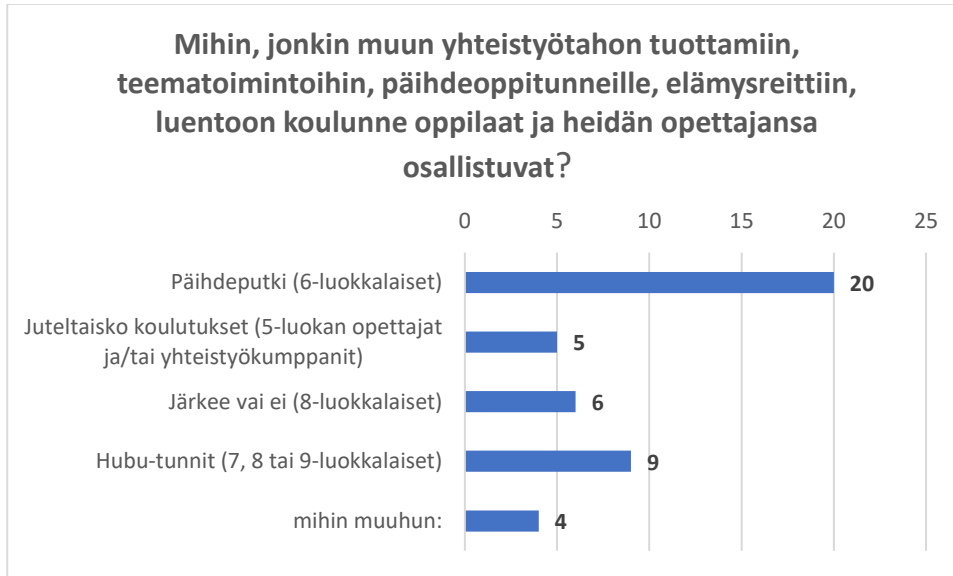
Mihin, jonkin muun yhteistyötahon tuottamiin teematapahtumiin ym. koulunne osallistuu? Miten asian käsittely jatkuu koulussanne tapahtumaan osallistumisen jälkeen? (kysymykset 23 ja 24)

Päihdekasvatusta annettiin kouluissa myös osallistumalla yhteistyötahojen järjestämiin tapahtumiin. 6-luokkalaille suunnattuun Päihdeputkeen osallistui 20/23 koulusta luokkia (38-luokkaa, 792 oppilasta, 19 vanhempaa virtuaalisessa vanhempainillassa) ja 8-luokkalaisille suunnattuun Järkeä vai ei? -tapahtumaan osallistui 6/11 koulusta luokkia. HuuMa-hankkeen organisoimille Hubu-tunneille osallistui 7-9-luokkalaisia 9/11 koulusta.

Yle-Areenan materiaali, hammashoitajan oppitunti, poliisin puheenvuoro ja kirjaston kanssa tehtävä yhteistyö mainittiin myös yhteistyön muotoina (taulukko 14).

Lähes kaikissa kouluissa aiheen käsittelyä jatkettiin tapahtumaan osallistumisen jälkeen keskustelemalla siitä luokissa. Joissakin kouluissa asiaa käsiteltiin myös ennen tapahtumaa. Yhdessä koulussa tehtiin myös palautekysely oppilaille. Huoltajat on otettu mukaan keskusteluihin vanhempainilloissa.

Taulukko 14:

Millaista pelikasvatusta koulussanne on? (kysymys 26)

Pelaamisesta keskustellaan kouluilla eri arjen tilanteissa. Keskusteluihin nousevat itse pelaaminen, ikärajat ja ruutu-aika. Pelikasvatus kuuluu laaja-alaisen oppimisen teemoihin ja sitä käsitellään eri oppiaineissa kuten yhteiskuntaopin, äidinkielen, terveystiedon sekä tietotekniikan tunneilla.

Pelaamisesta keskustellaan oppilaan kanssa myös terveystarkastuksissa, oton tapaamisissa sekä oppilashuollon yksilöllisissä ja yhteisöllisissä tapaamisissa. 6-luokkalaisten suunnatussa Päihdeputkessa on myös pelaamisen osuus ja lähes kaikki 6-luokat osallistuvat tähän tapahtumaan.

Vastausten mukaan lähes kaikilla kouluilla pelaamisesta puhuttiin huoltajien kanssa joko vanhempienilloissa tai tapaamisissa heidän kanssaan.

Oppilaat toivoivat, että aikuiset olisivat enemmän ”kartalla” pelaamisesta ja heidän mielestään pelillistämistä voisi hyödyntää enemmän opetuksessa.

Yhden koulun huoltajilta tuli ehdotuksena: *Koulun ja vanhempien yhteinen koulutus pelaamisesta kaikille Lahden kouluille*

5. Nostoja

Koulussa työskentelevät edistävät työssään lasten suojatekijöitä lisääviä asioita. Tärkeimpänä pidettiin sitä, että huolehditaan oppimisympäristön turvallisuudesta. Muita tekijöitä, jotka suojaavat oppilaita, olivat esimerkiksi hyvän itsetunnon ja minäkuvan tukeminen.

Kouluissa on kiinnitetty huomiota tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluun niin arkitilanteissa kuin opetuksessakin. Se toteutuu osana opetusta opettajan valitseman mallin mukaisesti. Erilaiset tunne- ja

vuorovaikutusohjelmat, materiaalit ja menetelmät ovat paljon käytössä. Samoja menetelmiä, materiaaleja ja ohjelmia käytettiin yksinäisyyden torjumiseen ja mielenterveyden vahvistamiseen.

Tärkeimmiksi vanhemmuuden tukemisessa nähtiin avoin, rakentava viestintä ja tiedottaminen kotiin sekä se, että lapsesta/nuoresta kerrotaan positiivisia asioita huoltajalle.

Kiusaamisen vastainen työ oli kouluissa tutumpaa kuin seksuaalinen häirintä ja väkivallan ehkäisy sekä siihen puuttuminen. Kouluissa ei ole selkeästi sovittu, kuka, miten ja milloin keskustelee näistä ilmiöistä oppilaiden kanssa.

Erilaisia suunnitelmia (kiusaamisen ja häirinnän vastainen työ, yhdenvartaisuus ja tasa-arvosuunnitelma ja seksuaaliseen häirintään puuttumisen suunnitelma) sekä erilaisia malleja (koulupoissaoloihin puuttumisen yhteistyömalli ja kouluterveyskyselyn hyödyntämisen malli) oli käyty läpi henkilöstön kanssa, mutta oppilaiden ja huoltajien kanssa vähäisemmin.

Koululäsnäoloa tukeva ja koulupoissaoloihin puuttumisen materiaali on vielä aika vähäisessä käytössä. Koulupoissaoloihin puuttumisen malli oli tuttu ja sitä käytti lähes kaikki koulut.

Päihteiden käytölle altistavia riskitekijöitä tunnistettiin paljon ja monipuolisesti. Vastaukset voitiin jaotella lapseen (taidot ja käsitys itsestä, päihteet ja riippuvuudet, käyttäytyminen) ja hänen ympäristöönsä (kaverit, koti, asuinympäristö) liittyviin riskitekijöihin.

Päihteisiin puuttumisen mallit olivat vieraita ja varsinkin alakouluissa niiden käytölle ei ole ollut tarvetta. Päihde- ja pelikasvatus tapahtui osana laaja-alaista opetusta ja se sisältyi eri oppiaineiden sisältöihin. Vain muutamassa koulussa päihde- ja pelikasvatus muodostui yhdessä suunnitellusta kokonaisuudesta.

Huoltajien ja oppilaiden osallisuuden lisääminen koettiin tärkeäksi, mutta näin korona-aikana myös haastavaksi. Monissa vastauksissa nousi esille, että sekä huoltajia ja oppilaita voisi pyytää enemmän mukaan koulutyön suunnittelemiseen ja toteuttamiseen.

Kyselyn eri aihepiireistä toivottiin paljon koulutuksia ja materiaali samasta paikasta löydettäväksi.

6. Lopuksi

Millaista osaamista esimerkiksi koulutusta kaipaisitte lisää edellä käsitellyistä teemoista?
(kysymys 29)

Koulutusaiheita:

- Seksuaalinen häirintä, sukupuolen moninaisuus, seta-jutut
- Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvät asiat
- Some-käyttäytyminen
- Esiintymispelot/sosiaalisten tilanteiden pelot
- Nuorten vuorovaikutustaidot
- Resto- koulutuksia lisää
- Tunne- ja turvataidot
- Mielenterveyteen liittyvää ennaltaehkäisevästi, uupumisen ehkäiseminen, yhdessä mielessä hankkeen tuomat koulutukset

- Vanhempien kohtaaminen -koulutus
- Koulupoissaoloihin puuttuminen siten, että sen vaikuttavuus olisi parempi, koulua käymättömien koulutus – koululäsnäolon tukeminen
- Kouluviihtyvyys
- Alakoulun päihdekasvatus, varsinkin pienimmät oppilaat
- Pelikasvatus -> mikä on koulun rooli, mitä opettajien pitää tietää/osata. Yhden koulun huoltajilta tuli ehdotuksena: *Koulun ja vanhempien yhteinen koulutus pelaamisesta kaikille Lahden kouluille*
- Peliriippuvuus- ja päihdeasioista asiantuntija kertomaan henkilökunnan ys-ajalle
- Osallisuuden lisääminen, osallistaminen,
- "huomaa hyvä"
- Väkivallan ehkäisy
- Uutta tutkimustietoa eri terveyteen ja hyvinvointiin heikentävästi vaikuttavista asioista sekä niiden havaitsemisesta ja tukitoimista tarvitaan,
- "erilaisia oppilaita"
- Huoli puheeksi
- Toimintamallien konkreettista jalkauttamista; koulutusta mallien käyttöönottoon esim. Kokonainen koulutuspäivä. Malleja on niin monta, niistä koontia ja pääkohtien nostoa, mistä nykyään mikäkin löytyy, mitä sisältää, milloin päivitetään, kenen vastuu jne
- Perusopetuksen intran läpikäyminen henkilöstön kanssa.

Koulutuksen jälkeen toivottiin teemaviikkoja tai muita tapahtumia

Huoltajien ja oppilaat kanssa tehtävää yhteistyötä:

- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön kehittäminen – kasvatuskumppanuus
- yhteistyötä vanhempainiltoihin
- oppilaskunnan hallituksen hyödyntäminen teemoissa->tempauksia->ideointia vertaisilta vertaisille

Materiaalia

- oppilaiden ja vanhempien kanssa läpikäytäväksi esim. mielenterveys, pelaaminen- (miten mielenterveyttä tuetaan? miten puututaan seksuaalisväritteeseen puhumiseen asiallisesti?)
- perusopetuksen sivustolle "pankki", jossa materiaalia (muiden käyttämät, suosimat) käyttöön.
- perusopetuksen sivuilla kaikki tiedot samassa yhdessä paikassa saatavilla, kaikki kyselyssä linkitetyt oppaat ja suunnitelmat yhteen paikkaan helposti löydettäväksi. Suunnitelmiin pikaoppaat, jotka helppo jalkauttaa henkilöstölle, oppilaille ja huoltajille.
- vuosikelloon voisi liittää näitä teemoja eri luokkatasoille
- materiaali ruotsiksi

Muuta:

- käytännön työvälineitä arkeen kaivataan
- ajantasaista tietoa, mitä ilmiöitä on parhaillaan esim. mitä aineita liikkuu juuri nyt yms
- tiiviimpää viranomaisyhteistyötä tiettyjen asioiden tiimoilta.
- ruotsinkielinen oppilashuolto

Onko joitakin opiskeluhuollon toimintatapoja, joissa oppilaat ja huoltajat voisi ottaa vielä tiiviimmin mukaan suunnitteluun ja toteutukseen? (kysymys 28)

Huoltajat koettiin tärkeäksi osaksi koulujen yhteisöllisyyttä. Kodin ja koulun päivät ovat antoisia. Huoltajien ja oppilaiden osallistamisen katsottiin olevan haastavaa varsinkin koronan aikana. Ehdotuksen tuli oppilaskunnan, vanhempaintoimikunnan ja oppilashuoltoryhmän yhteinen suunnittelukerta.

Vastauksissa kommenttina tuli myös, että koulun hyvinvointityö on kokonaisuus, jota pitäisi tarkastella laajemmin. Olennaista olisi kysyä, miten huoltajat osallistetaan koulun ja Lahden perusopetuksen toimintaan ylipäättään eikä pelkästään ohr-toimintaan.

Alla vastauksista koottuja ajatuksia ryhmiteltyinä:

Huoltajien osallistuminen:

- Yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman tekemiseen ja päivittämiseen
- Hyvinvointimessuille
- Syksyn suunnitteluun enemmän
- Alueen ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseen (hyvinvointipolkutyö)
- Vanhempaintoimikunta on ollut vahvasti mukana hyvinvointityössä ennen koronaa, kun on voitu järjestää yhteisiä tapahtumia. Heidät on kutsuttu myös keskustelemaan oppilashuoltoryhmään.
- Huoltajat vastaavat maakunnalliseen kyselyyn ja osallistuvat koulun caf-arviointiin
- Vanhempaintoimikunta valvoo sovittuna ajankohtana koulun pihan tapahtumia vapaa-ajalla yhdessä muiden toimijoiden kanssa.
- Voisiko tehdä kyselyn huoltajalle, miten he haluavat vaikuttaa?
- Olisi hyvä kehittää toimintatapoja, joilla mm. Vanhempainyhdistys saataisiin aktiivisemmaksi toimijaksi yläkoulu aikana. Yhteisten tapahtumien jatkumo, jotta aktiivisuus pysyisi yllä.
- Olisimme tyytyväisiä kaikesta osallistumisesta, mutta innokkuutta ei ole ollut. Annamme mahdollisuuden, jos osallistumishalukkuutta on.

Oppilaiden osallistuminen:

- Teemaviikkojen suunnitteluun
- Alueellisten ilmiöiden käsittelyyn
- Luokkatuntien suunnitteluun
- Kysyä oppilailta aiheita huoltaja-oppilasilloihin.
- Hyvinvointimessuille
- Tukioppilaiden seiskaluokkalaisille pitämät tunnit
- Yksikkökohtaisen oppilashuoltosuunnitelman tekemiseen ja päivittämiseen

OHR:

- Esittelytilaisuus huoltajille
- Enemmän yhteistyötä vanhempaintoimikunnan kanssa esimerkiksi oppilashuoltoryhmä voisi mennä vanhempaintoimikunnan kokoukseen esittäytymään, OHR:n kahvit” (rehtorin kahvien tapaan) osallistava keskustelutilaisuus

- Voisiko oh-ryhmä tiedottaa muutaman kerran vuodessa huoltajia oppilashuollon kuulumisia
- Toimintatavoista voisi olla avoimempaa viestintää huoltajien kanssa.
- Mukaan kodin ja koulun yhteistyöpäivään
- Tapaa vuosittain tukioppilaiden ja oppilaskunnan hallituksen edustajia
- Toimintaa pyritään kehittämään aktiivisesti toiveiden ja palautteen pohjalta
- Yhteisöllisessä oppilashuoltoryhmässä on yhdessä sovittu/linjattu vanhempainyhdistyksen/ huoltajien osallistuminen YOHR kokouksiin seuraavasti: kerran lukukaudessa ja tarpeen mukaan

Mitä kuuluu-kysely?

- Oppilaat ja huoltajat mukaan suunnitteluun, toteutukseen ja purkamiseen sekä jatkotoimenpiteisiin.
- Voisiko -kyselyn yhteydessä olla oma kyselyosuus huoltajille? Saisiko sellaisen rakennettua? Tuleeko liikaa kyselyä huoltajille?

Huoltamotoimintaan osallistuminen:

- Huoltajat pitäisi ottaa vielä systemaattisemmin mukaan luokkahuoltamoihin, myös suunnittelemaan sitä
- Huoltamossa pyritään kehittämään osallisuutta entisestään ja laajennetaan toimintaa myös huoltajien suuntaan.

Arvosana oppilashuoltoryhmän työskentelylle

Taulukko 15:

